

ויקרא פרק כג

שבת שבתון הוא לכם ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ח עמוד ב

רב ביבי בר אביי סבר לאשלומינהו לפרשייתא דכולא שתא במעלי יומא דכפורי. תנא ליה חייא בר רב מדפתי: כתיב ויקרא כ"ג ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב, וכי בתשעה מתענין? והלא בעשרה מתענין! אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי - מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי

משנה ברורה סימן תרד ס"ק א

ויש לאדם למעט בלימודו בעיה"כ כדי לאכול ולשתות

תוספות מסכת ברכות דף ח עמוד ב

והקשה רבינו שמואל ב"ר אהרן מינבי"ל מאי קשיא ליה והא כתיב בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות (שמות יב) ואותו ערב ר"ל ערב של ט"ו הכא נמי נימא מאי ערב ערב של עשירי ויש לומר דשאני התם דכתיב תאכלו לבסוף דמשמע הכי בראשון ב"ד בלילה תאכלו מצות. אבל הכא כתיב ועניתם קודם בערב דמשמע ועניתם מיד ביום התשיעי

ט"ז אורח חיים סימן תרד ס"ק א

וק"ל למה פריך והלא בעשירי מתענין דמשמע הלשון דממנהגו של עולם פריך לא מצד משמעו הכתוב דאל"כ הל"ל והלא כתיב קרא וא"כ מאי פריך דלמא באמת לא יפה עושים שאין מתענים בט' רק ב' ותו מאי קושי' מתענית העשירי וכי אי אפשר להתענות בשניהם וי"ל דהכי פירושו דהי' אפשר לו' להתענית יהיה ביום ט' ג"כ. אלא דקשה דצריך שיהיה התענית מערב ועד ערב ותו לא כדכתיב בקרא וכיון דהתחלת התעני' יהיה מו יום תשעה וביום עשירי ע"כ צריך להתענו' כדכתיב אך בעשור לחדש תענו וגו' וא"כ יהיה יותר מן מערב עד ערב וקרא לא כתיב אלא מערב עד ערב. ובה מתישב שפיר הלשון וכי בט' מתענין כלומר היאך אפשר להתענות בתשעה ומתחיל להתענות מן התחל' יום ט' והלא בעשירי מתענין מכח הפסוק וא"כ אתה מתענה יותר מן מערב עד ערב וקרא לא כתיב הכי ומשני דאין הכי נמי דיש תענית ביום התשיעי אלא דלא הוה תענית זה דוגמת שאר תעניות דתענית זה היא על ידי מה שאוכל ושותה וחשיב כתענית. אלא דקשה למה לא אמר בהדיא ואכלתם ביום התשיעי. וצ"ל דאז הוה השכר על מצו' אכיל' ואינו מרובה כשכר המתענה. ולפי זה קשה דהא אינו מצווה ועוש' אין לו שכר כמצווה ועושה וא"כ טפי היה שכר מצות אכילה שצטוו' ממה שיטול שכר על התענית שלא נצטווה. לזה תירץ כאלו התענה תשיעי ועשירי דתענית עשירי הוא נצטווה. ואכילת התשיעי חשובה וטפיל' לציווי התענית של עשירי נמצא קאי הציווי של התענית עשירי על שניהם כנ"ל בזה נכון מאוד

ערוך השולחן אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תרד

גרסינן ביומא [פ"א:]; תני חייא בר רב מדפתי כתיב ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו מתענה תשיעי ועשירי ונ"ל דה"פ דכולי קרא מיותר הוא דהא בראש הפרשה כתיב אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפורים הוא מקרא קדש יהיה לכם ועניתם את נפשתיכם ועוד דהיכן מצינו בכל שבתות וי"ט שיאמר לעשות שבת או וי"ט בהיום הקודם בערב הא בשבת כתיב זכור את יום השבת והיום כולל גם הלילה שלפניו דהלילה הולך אחר היום שלאחריו וכן בכל המועדים וגם ביוה"כ עצמו כתיב כאן ובפ' פינחס ובעשור לחדש השביעי וממילא דזהו הלילה והיום ולמה כאן שינתה התורה לכתוב על היום הקודם שבערב יום ההוא מתחיל התענית ועוד דע"פ פשט של זה הפסוק עצמו אינו נכון דהא בלילה עדיין אין העיני ניכר שהרי אכל סמוך לערב ועיקר העינוי הוא ביום

ולכן דרשו חז"ל דהוי דכתיב [ויקרא כג, לב] ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש וגם בערב מערב עד ערב דלמחר ביום העשירי ולמעשה א"א לומר דהא הך בערב אינו מילתא כאפי נפשה ובע"כ דפירושו הוא בתשעה בערב אלא להיפך הוא ועניתם בתשעה בערב ולא בתשעה והוי לאו הבא מכלל עשה דבתשעה לא תתענו אלא שאני אחשוב לכם כאלו התעניתם גם בתשיעי ויקויים ועניתם גם אתשיעי כלומר שאצלי יחשב כתענית תשיעי ועשירי ופירושא דקרא כן הוא ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב כלומר הכינו עצמיכם שתוכלו להתענות בערב מערב עד ערב והיינו שתאכלו הרבה בתשיעי ויהיה לכם כח להתענות בעשירי ואצלי יחשב כתענית שני ימים [עי' רש"י ד"ה כל האוכל

רש"י מסכת יומא דף פא עמוד ב

כל האוכל ושותה וכו' - והכי משמע קרא: ועניתם בתשעה כלומר התקן עצמך בתשעה שתוכל להתענות בעשרה. ומדאפקיה קרא בלשון עינוי. לומר לך: הרי הוא כאילו מתענה בתשעה

טור אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תרד

תני רב חייא בר רב מדיפתי ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש וכי בתשעה מתענין והלא בי' מתענין ללמדך שכל האוכל ושותה בט' מעלה עליו הכתוב כאילו התענה ט' וי' וה"ק קרא הכינו עצמכם בתשיעי לעינוי של מחר ומדאפקיה רחמנא לאכילה בלשון עינוי א"כ חשיב כמו עינוי כאילו התענה ט' וי' פירוש כאילו נצטוו להתענות בשניהם והוא מאהבת הקב"ה את ישראל שלא צוה להתענות אלא יום אחד בשנה ולטובתם לכפר עונותיהם וציום שיאכלו וישתו תחלה כדי שיוכלו להתענות ושלא להזיק להם העינוי משל למלך שהיה לו בן יחיד וגזר עליו להתענות יום אחד וצוה להאכילו ולהשקותו קודם כדי שיוכל לסבול וכן נוהגין להרבות בו בסעודה ומביא במדרש מעשה בשוטר העיר שאמר לעבדו קנה לי דגים ולא מצא אלא דג אחד ונתן בו זהוב והיה שם יהודי חייט והוסיף עליו עד שהעלוהו לחמשה ונשאר לחייט בא העבד אל אדוניו וספר לו כל המאורע שלח השוטר אחר החייט ואמר לו מה מלאכתך אמר לו חייט אמר לו ולמה קנית דג שנה זהוב בה' זהובים ולא עוד אלא שלקחתו מיד עבדי ששלחתיו לקנותו לי השיב לו והיאך לא אקננו אפילו בי' כדי לאוכלו ביום כזה שצונו הקב"ה לאכול ולשתות ושאנו בטוחים שהקב"ה יכפר לנו עונותינו אמר לו א"כ יפה עשית ופטרו והלך לשלום

בית הבחירה למאירי מסכת יומא דף פא עמוד א

ומצוה להרבות בסעודה בתשיעי שכל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי שהרי אף באכילתו הוא מכנין כדי שיהא יכול [להתענות] ונמצאת [אכילתו] לשם מצוה

ערוך השולחן אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תרד

והיא מאהבת הקב"ה לישראל שגזר עליהם להתענות וצוה אותם שמקודם יאכלו וישתו כדי שיהא להם כח להתענות [ב"ח] ולענין התענית הוה כשני ימים תענית כדאיתא במשנה רפ"ד דתענית דאנשי המעמד לא היו מתענין באחד בשבת כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה ותענית ע"ש הרי שהתענית שאחר העונג קשה יותר על האדם וכוון שבעיו"כ מצוה לאכול ולשתות ולהתענג ממילא דצער התענית קשה יותר ולכן הוה כאלו התענו תשיעי ועשירי ומיהו הכחות חזקים יותר לסבול התענית כשאכל מקודם אלא דצערו מרובה מההיפוך הפתאומי

ולכן מצוה לאכול ולשתות בעיו"כ ולשמוח בו ויהיה לבבנו בטוח שיום הכפורים יעלה לנו לטובה ולברכה ושהקב"ה ימחול עונותינו ויתנום עלינו שנה טובה ומבורכה ואוכלין דגים ובשר כמו ביו"ט ונראה דהמצוה אינה אלא ביום של עיו"כ ולא בלילה שלפניה כיון שהטעם הוא כדי שיהיה חזק להתענות ביו"כ אין זה אלא ביום ולא בלילה וכן משמע להדיא ברש"י כתובות [ה'. בד"ה ידחה ע"ש]

בית יוסף אורח חיים סימן תרד

ואכתי איכא למידק דמשמע דמתענה בתשעה שפיר דמי ועדיף ממי שאוכל ואינו מרבה באכילה ושתייה אלא דהיכא דמרבה באכילה ושתייה חשיב כאילו התענה והא אמרינן בפסחים פרק אלו דברים (שם) דמר בריה דרבינא הוא יתיב בתעניתא כולי שתא בר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכפורי ומפרש דטעמיה דמעלי יומא דכפורי משום דתני חייא בר רב מדפתי ועניתם את נפשתיכם וכו' משמע דטפי עדיף לאכול ולשתות מלהתענות דאי מתענה עדיף למה לא היה מתענה כמו שהיה מתענה בכל השנה כולה ויש לומר דכיון דמרבה באכילה ביום זה מקבל שכר כאילו התענה היה מרבה באכילה והיה מקבל שכר כאילו ציער עצמו בתענית והא דמצוה להרבות במאכל ובמשתה ביום זה היינו כדי להראות שנוח ומקובל עליו יום הכפורים והוא שמת לקראתו על שניתן כפרה לישראל דכיון שיום הכפורים עצמו אי אפשר לכבדו במאכל ומשתה כדרך שמכבדין שאר ימים טובים צריך לכבדו ביום שלפניו ואף על פי כן אם מתענה שפיר דמי שהוא מורה כי נפל עליו פחד יום הכפורים שהוא יום דין והוא חרד מפחד יי' ומהדר גאונו: ועוד יש לומר דאין להתענות כלל בתשיעי וכן כתוב בהגהות מיימוני (סוף שביתת עשור) ערב יום הכפורים אסור להתענות בו ומצוה להרבות בסעודה והא דאמרינן מעלה עליו כאילו התענה תשיעי ועשירי הכי קאמר מעלה עליו כאילו נצטוו להתענות אבל השתא דלא נצטוו להתענות מצוה לאכול ולשתות בו וכן כתבו התוספות בפרק קמא דברכות (שם) וכך הם דברי רבינו

הגהות מיימוניות הלכות שביתת עשור מנהגי יום הכפורים

תרי יומי יוה"כ. גרסינן בשילהי פ"ק דר"ה רבה הוה רגיל דהוה יתיב בתעניתא תרי יומי ואישתכח כותיה. מכאן היה ר"י הלוי ותלמידיו ורבינו יהודה בר ברור ותלמידיו והרבה גדולים נהגו לעשות שני ימים יוה"כ. והנהגים כן צריכים להתנהג בשני כל משפט הראשון ואין חלוק ביניהם אפילו לדבר אחד ואפילו לא יאכלו בלילה שבניתיים וכשחל יוה"כ ביום ה' ועתה יום שני שלהן בערב שבת אסור להכין להם צרכי שבת בע"ש שהוא יוה"כ שלהן אר יאכלו שבת עם אחרים שלא הרבו בשבילם וכן הורה הר"ם ז"ל וכן דעת רבינו המחבר כדלעיל בהלכות עירובין בהלכה י' שבפרק ח'. ומה שלא נהגו כל ישראל לעשות שני ימים יוה"כ כשאר יו"ט מפני הסכנה כדאמר בירושלמי דמסכת חלה תמן חשין דצומא רבא תרין יומין אמרי להו רב חסדא למה אתם מכניסין עצמיכם לספק הזה המרובה חזקה שאין ב"ד מתעצלין בר אבוי דשמואל בר רב יצחק חש על גרמיה וצם תרין יומין ואפסוק חד כרוכא ודמר פירוש מעי אחד נפסק ומת. אכן נראה שאין להו ראייה לא מדרבה ולא מירושלמי כי בזמן ההוא בני ארץ ישראל היו מקדשים ע"פ הראיה ובני בבל היו מסופקים מתי קדשו ב"ד את החדש כדאיתא התם שילהי פ"ק דר"ה מר"נ ומשום אותו ספק עשו שני ימים בכל יו"ט אבל אנו בקיאינו בקביעא דירחא ואין אנו עושין שני יו"ט אפילו בשאר יו"ט של גלויות מספק אלא משום דשלחו מתם הזהרו בו מנהג אבותיכם בידיכם כדאיתא בביצה. ביוה"כ שלא היה מנהג אבותינו מעולם לעשות שני ימים לפי שודאי דבקיאינו בקביעא דירחא אין להם בזה על מה שיסמוכו

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תרד

מצוה לאכול בערב יו"כ ולהרבות בסעודה

תלמוד בבלי מסכת יומא דף פא עמוד ב

כדתינא: ויקרא כג+ ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש, יכול יתחיל ויתענה בתשעה - תלמוד לומר בערב. אי בערב - יכול משתחשך - תלמוד לומר בתשעה. הא כיצד? מתחיל ומתענה מבעוד יום. מכאן שמוסיפין מחול על הקודש. ואין לי אלא בכניסתו, ביציאתו מנין? תלמוד לומר ויקרא כג+ מערב עד ערב.

בית יוסף אורח חיים סימן תרד

וא"ת הא הא קרא דועניתם איצטריך ללמד דמוסיפין מחול על הקודש כדדריש ליה בפרק בתרא דיומא (שם) ובפרק קמא דראש השנה (שם) ואין לומר דרבינו סובר דתוספת חול על הקודש לא הוי דאורייתא ומשום הכי אייתר ליה קרא לדחייא בר רב שהרי כתב בסימן תר"ח (שטו): דמקרא נפקא לן דצריך להוסיף מחול על הקודש ויש לומר שרבינו סובר כרבי עקיבא דנפקא ליה שמוסיפין מחול על הקודש מקרא (שמות לד כא) דבדריש ובקציר תשבות כדאיתא בפרק קמא דראש השנה (שם)

רמב"ם הלכות שביתת עשור פרק א הלכה ו

כשם ששבבות מלאכה בו בין ביום בין בלילה כך שבבות לעינוי בין ביום בין בלילה, וצריך להוסיף מחול על הקדש בכניסתו וביציאתו שנאמר ויקרא כ"ג+ ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב, כלומר ג התחיל לצום ולהתענות מערב תשעה הסמור לעשירי, וכן ביציאה שוהה בעינוי מעט מלילי אחד עשר סמור לעשירי שנאמר מערב עד ערב תשבתו שבתכם.

רמב"ם הלכות נדרים פרק ג הלכה ט

הנודר שיצום בשבת או ביום טוב חייב לצום, שהנדרים חלים על דברי מצוה כמו שבארנו, וכן הנודר שיצום יום ראשון או יום שלישי כל ימיו ופגע בו יום זה והרי הוא יום טוב או ערב יום הכפורים הרי זה חייב לצום ואין צריך לומר ראש חדש, פגע בו חנוכה ב פורים ידחה נדרו מפני הימים האלו ואילו ואיסור הצום בהם מדברי סופרים הרי הן צריכין חזוק וידחה נדרו מפני גזירת חכמים

רדב"ז הלכות נדרים פרק ג הלכה ט

או ערב יום הכפורים וכו'. סובר רבינו שאסור להתענות בערב יום הכפורים מן התורה דכתיב בתשעה לחדש וכי בתשעה מתענין והלא בעשרה מתענין אלא כל האוכל ושותה בתשיעי כאילו התענה בתשיעי ובעשירי משמע דאיסור תורה הוא ואפי' תימא שהוא דרשא דרבנן מ"מ יש לו עיקר מן התורה ולא אתו לזלזולי ביה ואין צריך חיזוק

כסף משנה הלכות נדרים פרק ג הלכה ט

ויש לדקדק בדברי רבינו שנראה לכאורה שהוא סובר דבעיה"כ אסור להתענות מן התורה ומשמע דעיה"כ היינו מדרשא דועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש, ויש לתמוה על עיה"כ דאטו משום דרשא דועניתם את נפשותיכם שהיא אסמכתא בעלמא לימא שהוא מדאורייתא, וי"ל דא"ג שאינן אסורין אלא מדרבנן אלא שכיון שיש להם קצת סמך בתורה לא אתו לזלזולי בהו ולפיכך אינם צריכים חיזוק

תורה תמימה הערות ויקרא פרק כג הערה צז

ודע כי הב"י באו"ח סי' תר"ח ובכ"מ פ"ג ה"ט מנדרים כתב דכל דרשה זו דכל האוכל ושותה בתשיעי היא אסמכתא בעלמא, ועיקר הדרשה איתא לענין תוספת יוה"כ פ' כמבואר בדרשה הבאה, יעו"ש. אבל צ"ע בזה ממה שכתבו התוס' במו"ק ח' ב' בענין הדין שאין נושאים נשים במועד משום דאין מערבין שמחה בשמחה דכתיב ושמת בתגר ולא באשתך, וכתבו התוס' עיקר דרשה היא זו ולא אסמכתא משום דאמרינן בחגיגה ח' ב' ורב אשי האי ושמת בחגר מאי עביד ליה, ומשני אצטריך להא דבחקר ולא באשתך, עכ"ל. ור"ל אי הוי אסמכתא לא שייך לומר דאצטריך הפסוק לזה, והנה כלשון זה מצינו בענין שלפנינו בר"ה ט' א' וביומא פ"א ב' והאי תנא האי ועניתם בתשעה לחדש מאי עביד ליה ומשני אצטריך להא דכל האוכל ושותה בתשיעי וכו'. ולדברי התוס' הלא לא אמרינן קזה בדרשה אסמכתית, אלא עקרית

ערוך השולחן אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תרד

ודע דברמב"ם בכל הלכות שביתת עשור לא נמצא דין זה דכל האוכל ושותה בתשיעי וכו' ולכאורה טעמו פשוט
דהנה ביומא שם נחלקו תנאי בהך קרא דחד תנא יליף מזה לתוספת יוה"כ והכי איתא התם ועניתם וגו' בתשעה
לחדש יכול יתחיל ויתענה בס' ת"ל בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד
יום מכאן שמוסיפין מחול על הקדש וכו' ופריך הך תנא דדריש תוספת מקרא אחרינא מאי עביד ליה להך קרא
ומתרץ לכל האוכל ושותה בתשיעי כאלו התענה וכו' והרמב"ם בפ"א משביתת עשור דין ו' כתב וז"ל וצריך להוסיף
מחול על הקדש וכו' שנאמר ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב כלומר התחל לצום ולהתענות מערב ט'
הסמוך לו וכו' עכ"ל וכיון דדריש הך קרא לתוספת ממילא דלית ליה דרשא דכל האוכל ושותה וכו' ולכן השמיטה

אבל א"כ למה הזכיר הרמב"ם זה בהל' נדרים פ"ג דין ט' וז"ל הנודר שיצום יום א' או יום ב' וכו' והרי הוא יו"ט או
עיוה"כ חייב לצום וכו' פגע בו חנוכה ופורים ידחה נדרו וכו' הואיל האיסור בהם מדברי סופרים צריכין חיזוק עכ"ל
ומשמע להדיא דעיוה"כ אסור להתענות מן התורה כביו"ט וא"צ חיזוק וכן תפסו מפרשי דבריואני תמה מאד על זה
דאי ס"ד דהרמב"ם ס"ל דאסור להתענות בעיוה"כ מדאורייתא או אפילו מדרבנן ושהוא מחוייב לאכול בן ולשתות
איר לא היה מזכיר במקומו בה' שביתת עשור ולסמוך על מה שיזכיר בדרך אגב בה' נדרים ולהיפך שחייב
להתענות ולכן נלע"ד ברוך כמ"ש שהרמב"ם דחה זה מהלכה מסעמא דכתיבנא וזה שכתב בה' נדרים שחייב
להתענות אין הטעם כמו ביו"ט משום דהוי דאורייתא או סמך דאורייתא וא"צ חיזוק אלא אדרבא משום דאין בה
מצוה כלל לאכול לא מדאורייתא ולא מדרבנן ולכן ממילא דחל הנדר והא שהוצרך להזכיר זה כלל משום דמנהג
העולם להרבות בסעודה בעיוה"כ וכמבואר במדרש במעשה דההוא חייטא שסילק מעות הרבה בעד דג בעיוה"כ
והובא בטור ובספ"ה דחולין [פ"ג] מצינו ג"כ שבגליל היו מרבין בסעודות בעיוה"כ ולבלי לטעות שיש בזה עכ"פ
מצוה דרבנן ואין הנדר חל כבחנוכה ופורים קמ"ל דאין בה מצוה גמורה דרבנן והנדר חל ואין הרמב"ם יחיד בזה כי
גם ברי"ף וסמ"ג לא מצאתי דין זה שמצוה לאכול בעיוה"כ וטעמם ג"כ משום דהביאו הך קרא לתוספת

אבל הרא"ש והטור והש"ע פסקו כחייא דמצוה לאכול בעיוה"כ ואפשר דס"ל דהוי דאורייתא ולתוספת ידרשו מקרא
אחרינא דעצם עצם כמ"ש שם ביומא או דס"ל כר"ע ברה"ט [דילפינן משביעית ע"ש או אפשר לומר דס"ל דעיקר
קרא הוא לתוספת והר דחייא הוא אסמכתא בעלמא וכמ"ש הכ"מ בנדרים שם] ומספ"ה דחולין יש ראייה להר"ף
והרמב"ם והסמ"ג שאומר שם דבגליל היו מרבין בסעודות עיו"כ משמע דבשאר מקומות לא ס"ל דהוי מצוה אך
התוס' כתבו שם דבכל מקום היו מרבין בסעודות אלא שהיו אוכלים בשר עוף ע"ש וכן משמע בכתובות [ה'] דבכל
מקום מרבין בסעודה בעיוה"כ וכמו שהמנהג אצלנו

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף ה עמוד א

אלא אמר רבי זירא: גזירה שמא ישחוט בן עוף. א"ל אביי: אלא מעתה, יום הכפורים שחל להיות בשני בשבת
ידחה, גזירה שמא ישחוט בן עוף! התם דלנפשיה - לא טריד, הכא דלאחרים - טריד; אי נמי, התם אית ליה רווחא,
הכא לית ליה רווחא. השתא דאתית להכי, ערב שבת נמי, גזירה שמא ישחוט בן עוף

רש"י מסכת כתובות דף ה עמוד א

שחל להיות בשני בשבת - שצריכין להרבות בסעודה אחר השבת שהוא ערב יום כפורים

שפת אמת מסכת יומא דף פא עמוד ב

שם בגמ' כל האוכל ושותה בתשיעי כו' התענה תשיעי ועשירי, לכאורה עשירי מיותר דהא באמת מתענה בעשירי,
לכן נראה דאכילת תשיעי עצמו הוי כתענית ט' וי' לבד תענית עשירי שמתענה באמת, ונלע"ד דמה"ט מתודין
בעיו"כ במנחה דלכאורה תמוה הטעם דלקמו (פ"ז ב) דקאמר שמא תטרף דעתו בסעודה והיא גופא קשיא דמ"מ
מה מועיל וידוי דיום ט' [דהיודיו היא מצוה בעשירי שהוא יום העינויולמ"ש א"ש דאכילת תשיעי הוי כתענית עשירי
באמת

צל"ח מסכת ברכות דף ח עמוד ב

שם מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי. ויש לדקדק הלא בעשירי הוא מתענה באמת ואיר שייר למימר כאילו התענה, ולא הוה ליה למימר אלא מעלה עליו כאילו התענה תשיעי. וצריך לומר דפירוש שאף תענית העשירי מתחשב ומתעלה יותר מאשר הוא בעצמו בערכו, כי ידוע שהמתענה שני ימים יחד שהתענית ביום השני קשה כפלי כפלים מתענית יום פשוט, וזהו שחשיב כאילו מתענה תשיעי ועשירי.

ספר שערי תשובה לרבינו יונה שער ד

ועל כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ראש השנה ט, א): כל הקובע סעודה בערב יום הכפורים כאילו נצטוה להתענות תשיעי ועשירי והתענה בהם, כי הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו, ותהיה לו לעדה על דאגתו לאשמתו, ויגונותיו לעונותיו והשנית כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה, כי יגדל וישגא מאד שכך השמחה על המצוות, כמו שנאמר (דברי הימים א כט, יז): "ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך", ונאמר (דברים כח, מז): "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב", ומפני שהצום ביום הכפורים, נתחייבו לקבוע סעודה על שמחת המצוה בערב יום הכפורים והשלישית למען נחזק להרבות תפלה ותחנונים ביום הכפורים ולשית עצות בנפשנו על התשובה ועיקרה.

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורה קמא סימן טז

על אודות בתו החולנית שכל אוכל מזיק לה וכמה שבועות כל מחיתה מסמי תרופה, ד' ירחם עליה ישלח דבר וירפאה, אם חייבת לאכול בערב יוה"כ חלילה וחלילה לה לאכול, ולאשר כותב ר"מ שהיא מלומדה וגם חרידה לדבר אלקים ובקושי תשמע לו, עצתי ליקח שמש או שני שמשים להגיד לה שבא אגרתא ממני לגזור עליה בגזירה חמורה שלא תאכל שום דבר עודף על מה שרגילה בו בכל יום ובאמת דין זה שלפינו אינו צריך בושש, אבל אני נבחר בכל נשים הבריות אם חייבות לאכול בערב יוה"כ דאפשר הן פטורות כמו מ"ע שהזמן גרמא, [ועיי' בכ"מ פ"ג מהלכות נדרים דמסתפק אם הך דרשא דכל האוכל ושותה בתשיעי כו' דרשה גמורה, או הוא אסמכתא בעלמא, ובין כך וכך הוא זמן גרמא], או לא, כיון דקרא מפיק לה בלשון בתשעה לחודש בערב וכו' ולומר דהוי כאלו התענה תשיעי ועשירי ממילא כל שמחוייב בתענית עשירי מחוייב לקיים ועניתם כו' לאכול בתשיעי, וצ"ע לעת הפנאי

שו"ת כתב סופר אורח חיים סימן קיב

גיה"ט קבלתי בזמנו בדבר בעתו ונפשו הטהורה לשאול הגיע מאתי לפשוט לו ספיקותו אם מצוה זו דאכילת עיה"כ שהיא מ"ע שהז"ג ליתא בנשים ככל מ"ע שהז"ג דנשים פטורות או נימא כיון דאיתנייהו בתענית דיה"כ חייבות נמי בכל"מ דיה"כ כמו בשבת דמחוייבות בכל מצוה של שבת בג' סעודות שבת וראיתי דמחוייבת אשה במצוה זו מתרי טעמי חדא כיון דנפקא לן מצוה זו מבתשעה לחודש בערב כל האוכל בתשיעי כאלו מתענה בתשיעי ועשירי כל שישנו בתענית דעשירי אית' באכילת תשיעי שהאוכל כמתענה יחשב, והוא כעין היקשא דזכור ושמור, ועוד ביותר י"ל זיל בתר טעמא דכ' רש"י וז"ל כל האוכל ושותה וכו' והכי משמע קרא ועניתם בתשיעי כלומר התקן עצמך בתשיעי שתוכל להתענות בעשירי ומדאפקי' קרא בלשון עינוי לומר לך הרי הוא כאלו התענה בתשיעי עכ"ל, ועיי' מתק לשון הטור סי' תר"ד שכ' שהוא מאהבת הי"ת שלא יזיק להם התענית עיי"ש, וכמעט א"א להעמיס הך דרשא דכל האוכל בלשון עינוי אלא ע"פ פירוש רש"י וטעמא וכמ"ש הטור ג"כ, וכיון דמשו"ה הוא בוודאי מסתבר דנשים מחוייבות ג"כ וכי נשי לא בעו כח להתענות והה"ג הדבר הזה שמחוייבות לאכול בעיה"כ כנלפענ"ד ומצאתי לי חבר בזה הדבר דנשים מחוייבות במנהגי מהר"ל הלכ' עיה"כ וז"ל שאלו למהר"ל סג"ל על שנדרה שלא לאכול בשר ולא לשותות יין רק בשבתות וי"ט מה דינה בעיה"כ והשיב שמותרת לאכול כל רצונה ולשמח לבה ביום זה דנמי מתקרי' יו"ט עכ"ל ממש, הנה מלשון השאלה והתשובה נראה שבאשה ה' השאלה ופשיטא לי' למהר"ל דמחוייבת כמו איש ולא דן ע"ז כלל רק אם עיה"כ דין יו"ט או בלשון ב"א דלא מקרי עיה"כ יו"ט, אבל לא עלה ע"ד מקום ספק, אם מחוייב' במצוה זו

ומדי עייני בספק זה נפל מלתא דספיקא בדעת מי שא"א לו להתענות ביה"כ כגון שיש לו חולי גופל לימי' ועתים וביה"כ בזמנו בא לו או כדומה חולי הבאה מזמן לזמן וזמנו קבוע לו ביה"כ ומנוע ע"פ הרופא להתענות באמרו שעי"כ יסתכן בוודאי או באפשר אם מחוייב לאכול בעיוה"כ או נימא כיון דא"א לו לקיים להתענות בעשירי אין עליו חיוב לאכול בתשיעי, וסתבר לכאורה דחייב דניהי דא"י לו לקיים מקצתו לאכול בתשיעי דמחשב לו כאלו התענה בתשיעי כן נראה פשוט מן המושכל, אלא כד ניזל בטר טעמא דמצוה זו כדי שיהי' לו כח ועצמה להתענות בעשירי וכיון שא"א להתענות בעשירי ליכא מצוה לגבי דידי' לאכול בעשירי כנ"לאלא אם כי מסתבר כן לפי הטעם שכל רש"י וסור, מ"מ קשה לסמור על זה למדרש טעמא ולהקל לפי הטעם, הגם דטעם זה מוכרח לפי הדרש, מ"מ קשה לי לסמור ע"ז ולא מפני שאנו מדמי' וכו' ועיי' רמב"ם הלכת דורים דנראה שהוא מ"ע דאורייתא ועיי' כ"מ שם, ועיי' מחבר או"ח סס"י תק"ע דכ' דנראה לו מרמב"ם שהוא דאורייתא לכן לא ימלא לבי להקל בפרט כשהל' לו לאכול ואין מצער לזאבל באשה כה"ג יש להקל כיון הא דאשה מחוייבת במצוה זו כתבנו דזיל בטר טעמא דנשי ג"כ בעו כח ועצמה להתענות בעשירי וכן דכל עיקר שאנו מחייבי' לאשה משום האי טעמא הוא בוודאי כל דליכא טעם זה כגון שאריכה לאכול ביה"כ פטורה במצוה זו דעיה"כ ממ"נ אי טעם זה אמת הרי פטורה כה"ג, ואי אין זהו הטעם אלא גזה"כ הוא, פטורות מצד מ"ע שהז"ג, כנלפע"ד נכון לדינא:

ספר מהרי"ל (מנהגים) הלכות ערב יום כיפור

ט] שאלו למהר"י סג"ל על שנדרה שלא לאכול בשר ולא לשתות יין רק בשבתות וימים טובים מה דינה בעי"כ,] והשיב שמותרת לאכול בכל רצונה ולשמה לבה ביום זה דנמי מתקרי יום טוב

תורה תמימה הערות ויקרא פרק כג הערה צז

ולפי"ז מבואר שכל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו מתענה תשיעי ועשירי, והוא מפני שתענית יום עשירי קשה לו ע"י רבוי אכילה בתשיעי, ונמצא שאכילה בתשיעי הוי הכנה לקושי התענית, ולכן עולה לו התענית של יום העשירי בערך תענית של שני ימים, ואף יתבאר עוד לפי"ז מש"כ בשאלות דרא"ג ס"י קס"ז דמצות אכילה בתשיעי היא רק אז כשמתענה בעשירי, וכן ביאר דעתו מרו דודי בבאורי הע"ש שם, ולכאורה אינו מבואר מאי שייכות שתי מצוות אלו להדדי, אבל לפי מש"כ דהטעם הוא דהרובי אכילה ושתיה הוא רק הכנה לקבלת קושי התענית, ממילא מסתבר דמי שאינו מתענה בעשירי כגון חולה אינו מחוייב באכילה בתשיעי.

והנה לפי"ז יוצא לנו, דמי שאינו מחוייב בתענית יוהכ"פ כמו חולה אינו מחוייב באכילה בערב יוהכ"פ, והוא דין מחודש מאוד, וצ"ע למעשה, ורבנו עקיבא איגר בתשובה ס"י ט"ז נסתפק אם נשים מצוות לאכול בערב יוהכ"פ, יען כי יש סברא לומר דזה הוי מ"ע שהז"ג ונשים פטורות, ונשאר בספק, ולפי מה שבארנו בטעם מצות אכילה בערב יוהכ"פ ובשייכות מצוה למצות התענית, הלא ממילא מתבאר דגם נשים מחויבות באכילה בערב יוהכ"פ כיון שמחויבות בגוף התענית, והרי חיובן בפרט זה כמו הגברים, גם יש להביא ראיה למצות נשים באכילה בערב יוהכ"פ ולבאר ע"פ סברא זו שכתבנו דברי הגמרא בביצה ל' א' בענין תוספת יוהכ"פ, הני נשי דאכלי ושותי בערב יוהכ"פ עד חשיכה לא אמרינן להו מידי, משום דמוטב שיהיו שוגגין וכו', וכו' קיי"ל, והנה הדבר בכלל הוא פליאה גדולה, דהרי הדבר ידוע שהנשים בכלל זהירות הן גם במצות קלות ואפילו מאלה שפטורות מהן, ומכש"כ שזהירות ומדקדקות במצות יוהכ"פ, ואיר זה יאכלו בערב יוהכ"פ עד חשיכה, ויותר מזה ברור לנו שלא תשמענה גם אם נמחה בהן, כמ"ש מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, ודבר פלא הוא, אך לפי מש"כ דגם הנשים מצוות ברבוי אכילה ושתיה בערב יוהכ"פ, ומפני דכל מ"ע שהז"ג הן פטורות ורק בזו חייבות, לכן חביבה עליהן מצוה זו ומוסיפות בה עד שתחשר, ולכן יש לחוש שגם לא תשמענה אם נמחה בהן, ודו"ק.

שאלות דרב אחאי פרשת וזאת הברכה שאילתא קסז

ת"ר תענו את נפשותיכם בתשעה וכי בט' מתעני' והלא בעשירי מתענין אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשעה ומתענה בעשירי מעלה עליו הכתו' כאילו נתענה תשיעי ועשירי